

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АГРАРЛЫҚ СЕКТОРЫНДАҒЫ КООПЕРАТИВТІК ҚАТЫНАСТАР: ДАМУ БАҒЫТТАРЫ ЖӘНЕ ҚОЛДАУДЫҢ ҰЙЫМДАСТЫРУ ШАРАЛАРЫ

COOPERATIVE RELATIONS IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN: DIRECTIONS OF DEVELOPMENT AND ORGANIZATIONAL SUPPORT MEASURES

КООПЕРАТИВНЫЕ ОТНОШЕНИЯ В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН: НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ МЕРЫ ПОДДЕРЖКИ

Г.К. ЕГИЗБАЕВА*

әлеуметтік ғылымдар магистрі

Қазақ ұлттық аграрлық зерттеу университеті, Алматы, Қазақстан

*автордың электрондық поштасы: egizbaeva.g@bk.ru

G.K. YEGIZBAYEVA*

master of Social Sciences

Kazakh National Agrarian Research University, Almaty, Kazakhstan

*corresponding author e-mail: egizbaeva.g@bk.ru

Г.К. ЕГИЗБАЕВА*

магистр социальных наук

Казахский Национальный аграрный исследовательский университет,

Алматы, Казахстан

*электронная почта автора: egizbaeva.g@bk.ru

Аңдатпа. *Мақсаты* – елдегі ауыл шаруашылығы кооперациясын дамыту мәселелерін, осы процесті тиімді ілгерілету әлеуетін, маркетингтік қызметтердің таралу үрдістерін, қаржылық және бухгалтерлік есептілікті, мемлекеттік және жергілікті басқаруды дайындау мәселелерін қарау. *Әдістері* – сандық-нәтижелі көрсеткіштер фактілерді бақылау және жинау, салыстырмалы талдау және синтез, жүйелік тәсіл негізінде алынады. *Нәтижелері* – республиканың аграрлық секторындағы кооперативтік қатынастарды кеңейтудің бағыттары мен негізгі міндеттері, өзінің экономикалық және әлеуметтік жағдайын жақсарту мақсатын алға қойған ауыл шаруашылығы өндірушілерін біріктіру үшін жағдайларды қамтамасыз етудегі кооперацияның рөлі; кооперативтік кәсіпкерлікті тарату; жұмыс орындарын құру арқылы әлеуметтік функцияны іске асыру, табыстың кепілді деңгейі; отандық нарықтың сыртқы факторларға тәуелділігін төмендету көрсетілген; шаруашылық жүргізуші субъектілердің мүдделерін қорғаңыз; халыққа сапалы және салыстырмалы түрде арзан тауарлар сатып алуға мүмкіндік беру. *Қортындылар* – автор мемлекеттік және жергілікті деңгейлерде ауылшаруашылық кооперативтерін құрудың жаңа тиімді бағдарламаларын іске асыру; түпкілікті тұтынушыға тиімді жеткізілім тізбегін құруда олардың мүмкіндіктерін пайдалану қажет екенін айтады. Кооперация әлеуметтік тепе-теңдікті сақтай отырып, нарықтық экономиканы тұрақтандырушылардың бірі ретінде әрекет етеді, аграрлық өндірісті ұйымдастырушылық және құрылымдық қайта құруға негіз болады. Нарықтық экономика жағдайында кооперативті фермалардың қызметі көбінесе оларды материалдық-техникалық құралдармен және қызметтермен қамтамасыз ететін, өнімдерін өңдейтін және сататын ауыл шаруашылығының басқа салаларымен қарым-қатынасына байланысты. Дамыған мемлекеттердің тәжірибесі көрсетіп отырғандай, ауыл шаруашылығы кооперациясының әлеуетті мүмкіндіктері аграрлық саланың орнықты және теңгерімді дамуына және азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуге ықпал етеді.

Abstract. *The aim* is to consider agricultural cooperation development in the country, the potential for effective promotion of this process, trends in the spread of marketing services, preparation of financial and accounting reports, public and local administration. *Methods* – quantitative and effective indicators are obtained on the basis of observation and collection of facts, comparative analysis and synthesis, and a systematic approach. *Results* – directions and main tasks of expanding cooperative relations in agricultural sector of the republic, the role of cooperation in providing conditions for unification of agricultural producers who have set themselves the goal

механизмін жетілдіру негізінде кооперативтер кез-келген тұрақты дамуды қалыптастырудың ең қиын кезеңінде қызмет көрсету мүмкіндігі сатысына дейін мемлекеттің қасында болып, аяққа тұрып, өзін-өзі толығымен қамтамасыз етіп, тартымды кәсіпкерлік көзіне айналады. Еліміздің аграрлық секторындағы кооперацияның экономикасы менеджменттің жаңа нарықтық жүйе бейімі бойынша жүзеге асты.

Республикада аграрлық кооперация 2015 жылдың қазан айынан бастап коммерциялық статуспен даму бағытының жаңа нарықтық сипатындағы өркендеудің ерекше сарқынына түсті. Мемлекеттің экономикаға араласуымен саладағы кооперация «жоғарыдан төмен қарай» бастау алды. Көрсеткіштерді талдау барысында ауыл шаруашылық саласындағы кооперативтердің сандық көрсеткіштері көрсетіліп олардың үлестік сипаты берілген. Жаңа нарықтық кооперативтер 2017 жылы 2 697 кооператив болып алдыңғы жылға қарағанда 5,8% жоғарылап, 2018 жылы нақты 2 858 кооперативтер саны өткен жылмен салыстырғанда 5,9% жоғарылады, 2019 жылы 2 840 кооперативтер саны 2018 жылға қарағанда 0,6% төмендегенімен, 2020 жылғы 2 919 кооперативтер саны өткен жылдан 2,7% ұлғайып, 2021 жылдың бірінші қаңтары мен қыркүйектегі кооперативтер саны 3 026 кооператив болып 3,6% ұлғайып «төменнен жоғарыға» бағытталауда. Елдің ауыл шаруашылығындағы бұл кооперативтердің сандық көрсеткіші Қазақстандағы кооперация негізінде аграрлық сектордағы саланың мәселесін түбегейлі шешуге жеткіліксіз [3].

Америка Құрама Штатында 2000-жылдардың басында кооперативтердің жаңа үлгісі New Generation Cooperatives (NGC) тарала басталды. Нарықтық және қаржылық функциялардың басқару әдісімен ерекшеленетін вертикалды маркетингтік ынтымақтастықтың бұл түрі олардың тәуелсіздігін сақтай отырып NGC фермерлерге маркетингтік қызметке қатысуға мүмкіндік береді. Деректер бойынша New Generation Cooperatives АҚШ-та ең дамыған маркетингтік кооперативтер, олардың саны соңғы жылдары екі мыңнан асқан және олардың қызметінің негізгі саласы сүт өнімдерінің маркетингі (35,5%), сондай-ақ астық бойынша 25,7%, жемістен 14,5% және т.б. салаларды қамтыған.

Әлемдік тәжірибеде нарықтық экономикасы дамыған елдерде маркетингтік кооперативтер рөлі орасан зор, ал Қазақстанның аграрлық секторында маркетингтік ынтымақтастықтың бұл түріне сәйкес кейбір жағдайларды қолайлы етіп өзгертуге болады [4].

Маркетингті кооперативтің жаңа үлгісін маркетингті кооператив негізінде жасалған концепцияда көрсетілген маркетингтік әлеуметтік кеңістікте автоматтандырып қаржыландырады. Қазақстандағы маркетингті кооперативтерді ауыл шаруашылығы өнімдері нарығында жергілікті деңгейде өнімдерді сатып өткізу саясатының құралы ретінде қарастыруға болады [5].

Ауыл шаруашылық кооперативтерінің кірісі мен шығынын есепке алу тәсілдері нақты заңдылықтар мен сметаға сілтеме жасалып, жалпы жиналыста бекітілген кооперативтің ережелері мен есеп саясатында көрсетілуі қажет. Шығындарды есепке алу қолданыстағы шоттар жоспарының 8 бөлім шоттары бойынша қарастырылған. Әдетте жаңадан бастаушылар үшін кооперативтерге 8 110 «Негізгі өндіріс» шоттарын пайдалануға болады. Ірілендіру кезінде шоттар жоспарының бөлімдерінен басқа шоттарды қолдануға болады [6].

Ауыл шаруашылық кооперативтеріндегі кірістер есебі кәсіпкерлік қызметтен түсетін түсімдер 6 010 «Табыс» шотында есепке алуға болады. Кооперативтердегі мүшелік жарналарды есепке алынып, «Мақсатты қаржыландыру» қаржыландыру түрлері бойынша бөлек есепке алынуы қажет, егер кооперативте әр түрлі мүшелік жарналар қарастырылған болса әрқайсысы үшін жеке қосалқы шоттарды ашқан жөн. Сонымен қатар, кооперативтің есеп саясатында шығындарды бөлу мерзімдерін қарастырады, егер бұл мүмкін болмаса, шығындарды ай сайын, тоқсан сайын бөліп, мұндай тарату мерзімдері бухгалтерлік және салықтық есеп деректері арасындағы айырмашылықтар азаяды, ал жылдың соңында деректерді түзетуге болады.

Белгіленген мерзімде 8110-8410 шоттарында жинақталған шығындар, есеп саясатына сәйкес 7000 «Өткізілген өнім мен көрсетілген қызметтердің өзіндік құны» шотына есептен шығарылады, кірістер мен шығыстар сметасы кәсіпкерлік қызмет есебінен қаржыландырылады. Ол 6010 «Өнімдерді өткізу мен қызметтер көрсетуден түскен кіріс» шотына, кірістер мен шығыстар сметасы және есептік саясат бойынша мүшелік жарналар немесе өзге де түрлер есебінен қаржыландырылады.

Кооперативтердегі өндірістік үрдіспен байланысты шаруашылық операциялар жалпы өндірістік операциялар ережелеріне сүйене отырып есепке алынады. Бухгалтерлік есепті жүргізу үшін кооператив құралдарды қолдана отырып журналдық-ордерлік есепке алу нысаны есепке алу ақпаратын автоматтандырылған өңдеуді жүзеге асырады.

Кооперативтің қызықты ерекшелігі – кәсіпкерлік қызметтен түскен кірісті акционерлер арасында бөлу мүмкіндігі, бұл ерекшелік несиелік тұтыну кооперативтерін компаниялар тобының құрылымына қосу арқылы салықты үнемдеуге мүмкіндік береді.

Ауыл шаруашылық кооперациядағы кооперативтердің қаржылық тұрақтылық үрдісін нығайту мемлекеттің кооперативтерді тікелей қолдауымен қатар ауыл шаруашылығындағы кредиттік кооперация негізінде несиелік кооперативтер процесі барысында елеулі көрсеткіштерге қол жеткізеді. Өзара көмек әрдайым тиімді. Несие берудегі ең тиімді қызметті «өзара көмек» несиелік кооператив жүзеге асырады. Кредиттік кооператив әрдайым төменгі ставкамен, кооператив есебінен сақтандыру, жеңілдігі бар

уақыт аралығын ақтап, несиелік кооперативтің жеке тәсілі бойынша, кезкелген мақсатта несие беруді қарастырады. Несиелік кооператив басқа кооперативтер сияқты қатысушылардың өз еркімен құрылады. Несиелік кооперация алыс-жақын шетелдерде жақсы дамыған. Мәселен Ресейдің ауыл аймақтарында 280-нен астам кредиттік кооперативтер болса, Германияда 2,5 мың несиелік кооперативтердің 14,5 млн мүшелері мен 30 млн клиенттері бар.

Несиелік кооперативтер жұмыс жасап тұрған банктік жүйеге қосымша ретінде жұмыс жасайды. Олар, коммерциялық банктер онша құлшыныс көрсетпейтін ауыл шаруашылық тауар өндірушілеріне және ауылдағы ұсақ және орта бизнесті қаржы-несие ресурстарымен қамтамасыз етеді (1 кесте).

1 кесте – Қаржы-несиелік кооперативтерінің айырмашылық белгілері

Несиелік кооперативтерді құру кезіндегі негізгі шарттар	Басқару құрылымы
несиелік кооперативті құру кезінде 5 заңды, 2 жеке тұлғадан кем болмауы қажет	жалпы жиналыс
жинақталған пайларды біріктіру,	басқару органы
несиелік кооператив мүшелерінен ақша қаражаттарын тарту	басшы (директор)
несиелік кооператив мүшелеріне арнайы жеңілдікпен кооператив принципінің аумағында қарыз беру	қарыз беру бойынша комитет (мүшесі 1000 адамнан асқанда)
қаржылық қажеттілік барысында жолымен ақша қаражаттарын орналастыру	бақылау кеңесі (бақылаушы-ревизор)
Ескерту: автормен зерттеу нәтижесінде жасалған	

Ауыл шаруашылық кооперацияның экономикалық тиімділігін бағалау үшін ізденуші кооператорлар өндіріс үрдісіне ықпал ететін әр түрлі критерийлерді қолданады. Кооперация ілімінің Ресей классигі А.В. Чаянов кооперацияның экономикалық тиімділігін қарастырған кезде ұйымның пайдасы тиімділіктің негізгі критерий деп емес негізгі критерий кооперацияға қатысушы мүшелер табысының өсуі деп санаған.

Қазіргі уақытта қолданылып жүрген және дәстүрлі қолданылатын әдістерге сәйкес ауыл шаруашылық тұтыну кооперативтері қызметінің тиімділігіне талдау жасау өте сақтықпен жүргізілуі керек, өйткені кооперативтердің мақсатты функциясы кірісті барынша көбейтуге тырысатын қарапайым ұйымнан өзгеше. Кооператив кооператив мүшелері үшін ресурстарды сатып алатын бағаны азайтуға және олардың өнімдерін сататын бағаны арттыруға тырысады. Кооператив алған пайда кооператив меншігіндегі олардың үлесі негізінде емес, ұйыммен жасалған мәмілелерге байланысты мүшелер арасында бөлінеді [7].

Бұл жағдайда эталондық кооперативтерді анықтаудан тұратын салыстырмалы тиімділік әдісін қолданған жөн. Бұл кооперативтердің тиімділігі бірлік ретінде қабылданады, ал барлық басқа ұйымдарда кооперативтің сату көлемін ұлғайту немесе

нақты ресурстарды тұтынуды азайту керектігін көрсететін көрсеткіштен аз болады. Талдау әдіснамасы сызықтық бағдарламалау мәселесі түрінде болатын өндірістік мүмкіндіктер шекарасының микроэкономикалық математикалық моделіне негізделген. Кооперативті ұйымның салыстырмалы тиімділігі DEA моделінің ресурсқа бағытталған (input-oriented) нұсқасы бойынша масштабты үнемдеу ескерусіз есептеледі.

Онда тиімділік ресурстардың есептік қажеттілігінің нақты қажеттілікке қатынасы ретінде анықталады. Бұл жағдайда есептік қажеттілік осы кооперативтегі өнім бірлігіне эталондық ұйымдар сияқты ресурстар жұмсалады деген болжам негізінде белгіленеді. Бұл ұйымдарда өндіріс факторларының ешқайсысын кем дегенде бір өнімнің шығарылуын азайтпай немесе басқа факторлардың көбеюінсіз азайтуға болмайды. Керісінше, кез-келген өнімді өндіруді кем дегенде бір өндіріс факторын арттырмай немесе басқа өнімдердің сатылымын төмендетпестен арттыру мүмкін емес.

Ауыл шаруашылық кооперацияға бағалау жүргізу барысында тауар өндірушілердің динамикасы мен шаруашылық жүргізуші субъектінің мамандануы, ішкі және сыртқы факторлары талданып, нәтижелік белгілері тәуелділігі анықталады (2 кесте).

Бағалау жүргізу этаптары	Қажетті ақпараттарды жинау	Факторлық тәуелділігі
Аграрлық кооперация тауар өндірушілерінің даму динамикасы	Ішкі, сыртқы орта факторлар мәліметтері	корреляциялық, трендік талдау жүргізу
Шаруашылық жүргізуші субъектілердің мамандануы	Ішкі, сыртқы орта факторлар мәліметтері	корреляциялық, трендік талдау жүргізу
Ішкі және сыртқы ортаның негізгі факторларын анықтау	Ішкі, сыртқы орта факторлар мәліметтері	корреляциялық, трендік талдау жүргізу
Ескерту: автормен зерттеу нәтижесінде жасалған		

Зерттеу жүргізілген параметрлерге сәйкес объектідегі ауыл шаруашылық кооперативтің өнімді өткізу мен өнімді өндірудің оптималды сәйкестігі мал шаруашылығы өнімі бойынша 70% өсімдік шаруашылығы өнімі бойынша 30% болып бұл жағдайда объектідегі 1 гектарға өнім шығымы 15 мың теңгеге ұлғайып, ал 1 пайшыға өнім шығымы 201 мың теңгеге өседі, жалпы кооперативтегі рентабельділік деңгейі 61% болып 40% жоғарылайды.

Ғалым-экономистер көзқарасы тұрғысынан шаруашылық жүргізу процесінде ауыл шаруашылығындағы кооперативтер агроөнеркәсіптік кешеннің потенциалды субъектілері ретінде жеке табыс алу мақсатымен өсімдік және мал шаруашылығы өнімдерін өндіру, өңдеу, қайта өңдеу мен ауыл шаруашылық өнімдерінің соңғы тұтынуына дейінгі үрдіске сенім білдіретін, кооперацияның қажеттілігін негіздейтін және ауыл шаруашылығы саласының негізгі мақсаты тиімділікті арттыру мен оны дамытуды қалыптастыру үшін материалды, қаржылық, еңбек және ақпараттық ресурстарды ырғақты интеграцияланған комбинацияны ұсынатын ұйымдастырудың ерекше типі ретінде қарастырады [8].

Қазіргі уақытта ауыл шаруашылығы кооперативтер туралы заңнаманы жаңарту қажеттілігі туындап отыр. Өйткені, кооперативтердің құқықтық жағдайын реттейтін жалпы азаматтық-құқықтық нормаларды және Қазақстандық кооперативтік заңнаманың бүкіл жүйесін одан әрі жетілдірусіз тиімді болмайды. Бұл жүйе жеткілікті түрде қисынды болғанымен оны ары қарай дамыту жалпы сипаттағы заң өндірістік кооперативтерге қатысты нормативті құқықтық актімен толықтыруды қажет етеді [9].

Заң әдебиеттерінде кооперативтер туралы бірыңғай заңды әзірлеу қажеттілігі туралы идея айтылған. Елдегі осындай нормативтік-құқықтық актілерді кооперативті серіктестіктер мен олардың одақтары туралы ережені кооперация туралы заңды қабылдау тәжірибесінде талданады, оның жалпы көрінісін нақты көруге негізделген кооперативті заңнаманы жетілдіру тұжырымдамасы әр түрлі формадағы кооперацияны дамыту болашағы ретінде жасалады [10].

Ауыл шаруашылық кооперативтері қазір кооперативтердің көптеген санаттарының бірін құрайды, бірақ шаруа қожалықтарының аграрлық реформасы кезінде өндірістік кооперативтерге жаппай қайта құру сияқты ерекше әлеуметтік-экономикалық жағдайларды ескеріп, мемлекеттің тұтынушылық ауыл шаруашылық кооперациясын дамытуды ынталандыру жөніндегі тұрақты концепсиясы жасалып ескерілген жөн.

Қорытынды.

1. Қазақстанның ауыл шаруашылығындағы кооперацияны одан әрі ілгерілемелі қарыштап дамыту үшін даму барысындағы оның құралдарын, ерекше формаларын, кооперация принциптерін ескере отырып нақты ғылыми негізделген механизмі бар концепция қажет.

2. Ауыл шаруашылығындағы кооперацияға арнайы оқыту орталықтарын, кооператив шаруалары және мемлекеттік қызметкерлерге біліктілікті арттыру бөлімшелері мен мемлекеттегі оқу орындарында кафедралар, факультеттер, мемлекеттік аграрлық кооперация университетін іске қосу қажет.

3. Агросаладағы кооперацияға тікелей қолдау яғни субсидия, дотация және жанама қолдау, демек азық-түлік, табиғи ресурстарды сақтау, қоршаған орта, ауыл аймақтарын дамыту, ғылым мен білім, нарықты реттеудің ынталандыру бағдарламалары бойынша мемлекеттік қолдау механизмін оңалту қажет.

4. Аграрлық кооперациядағы кооперативтердің тауар өндірушілерінің өнімді өндіру, өңдеу, сатып-өткізу мен соңғы тұтынушыға дейінгі аралықтағы барлық материалдық және қаржылық ағындардың қалыптасуын анықтайтын процестер жүйесінің тізбегін қалыптастыру қажет.

Әдебиеттер тізімі

[1] Есполов, Т.И. Экономика и управление сельскохозяйственной кооперацией; учеб. пособие / Т.И. Есполов. - Алматы: КазНАИУ, 2017. – 342с.

[2] Есполов, Т.И. Макроэкономические механизмы и инструменты регулирования индустриально-инновационного развития АПК

PK: монография / Т.И. Есполов. -Алматы: КазНАИУ, 2017. – 573с.

[3] ҚР Статистикалық комитеті [Электрондық ресурс]. - 2017-2021.– URL: <http://stat.gov.kz/official/industry/14/statistic/7> (қаралған күні: 15.03.2022).

[4] World Bank Database. Statistical data on agriculture by countries [Electronic resource]. -2018.-URL: <https://data.worldbank.org/indicator/en.pop.dnst> (date of accessed: 15.03.2022).

[5] Акимбекова, Г.У. Размещение предприятий по первичной переработке молока в Алматинской области / Г.У. Акимбекова, А.Б. Баймуханов, У.Р. Каскабаев // Проблемы агрорынка. – 2021.-№3.-С. 13-23.

[6] Вопросы бухгалтерского учета в сельскохозяйственных потребительских кооперативах. - М., 2018. – 37с.

[7] Абдыкалиева, Ж.Ш. Сельскохозяйственная кооперация в Казахстане: состояние и потенциальные возможности / Ж.Ш. Абдыкалиева, А.Н. Казиева, Д.П. Маевский // Проблемы агрорынка. –2021.-№ 2.-С. 171-179.

[8] Ермалинская, Н.В., Кожевников Е.А. Кооперация в агропромышленном комплексе: учеб. пособие / Н.В. Ермалинская, Е.А. Кожевников.- Гомель, 2016. – 192 с.

[9] Абдукаримов, И.Т. Анализ хозяйственной деятельности потребительской кооперации: учеб. для вузов / И.Т. Абдукаримов. – М.: Экономика, 2016. – 320с.

[10] «Ауыл шаруашылық кооперативтер туралы» ҚР Заңы [Электрондық ресурс].- 2015.- URL: <https://adilet.zan.kz/> (қаралған күні: 15.03.2022).

References

[1] Espolov, T.I. (2017). *Ekonomika i upravlenie sel'skhozäistvennoi kooperatsii* [Economics and management of agricultural cooperation]. Almaty: KazNAIU, 342 p. [in Russian].

[2] Espolov, T.I. (2017). *Makroekonomicheskie mehanizmy i instrumenty regulirovaniya*

industriälno-innovatsionnogo razvitiya APK RK [Macroeconomic mechanisms and instruments for regulating the industrial and innovative development of the agro-industrial complex of the Republic of Kazakhstan]. Almaty: KazNAIU, 573 p. [in Russian].

[3] QR Statistikalıyq komiteti [Electronic resource] (2017-2021). Available at: <http://stat.gov.kz/official/industry/14/statistic/7> (date of access: 15.03.2022). [in Kazakh].

[4] World Bank Database. Statistical data on agriculture by countries (2018). Available: <https://data.worldbank.org/indicator/en.pop.dnst> (date of access: 15.03.2022).

[5] Akimbekova, G.U. (2021). *Razmeshenie predpriati po pervichnoi pererabotke moloka v Almatinskoi oblasti* [Placement of enterprises for the primary processing of milk in the Almaty region]. *Problemy agrorynka - Problems of AgriMarket*, 3, 13-23 [in Russian].

[6] *Voprosy buhgalterskogo ucheta v sel'skhozäistvennykh potrebitelskikh kooperativakh* [Questions accounting in agricultural consumer cooperatives] (2018). Moscow, 37 p. [in Russian].

[7] Abdykalieva, J.Ş. (2021). *Selskhozäistvennaia kooperatsia v Kazahstane: sostoianie i potentsialnye vozmojnosti*. [Agricultural cooperation in Kazakhstan: state and potential opportunities]. *Problemy agrorynka - Problems of AgriMarket*, 2, 171-179 [in Russian].

[8] Ermalinskaya, N. V. & Kozhevnikov, E.A. (2016). *Cooperation in the agro-industrial complex* [Cooperation in the agro-industrial complex]. Gomel, 192 p. [in Russian].

[9] Abdugarimov, I.T. (2016). *Analiz hozäistvennoi deiatelnosti potrebitelskoi kooperatsii: ucheb. dlä vuzov* [Analysis of economic activity of consumer cooperation: textbook for universities].- М.: Экономика, 320 p. [in Russian].

[10] «Ауыл шаруашылық кооперативтер туралы» ҚР Заңы (2015). Available at: <https://adilet.zan.kz/> (date of access: 15.03.2022) [in Kazakh].

Автор туралы ақпарат:

Егізбаева Гүлнұр Керімханқызы – негізгі автор; әлеуметтік ғылымдарының магистрі; аға оқытушы; Қазақ ұлттық аграрлық зерттеу университеті; 050010 Абай даңғ., 8, Алматы қ., Қазақстан; e-mail: egizbaeva.g@bk.ru; <https://orcid.org/0000-0002-5917-7359>.

Information about author:

Yegizbayeva Gulnur Kerimkhanovna – The main author; Master of Social Sciences; Senior lecturer; Kazakh National Agrarian Research University; 050010 Abai Ave., 8, Almaty, Kazakhstan; e-mail: egizbaeva.g@bk.ru; <https://orcid.org/0000-0002-5917-7359>.

Информация об авторе:

Егізбаева Гүлнұр Керімхановна – основной автор; магистр социальных наук; старший преподаватель; Казахский национальный аграрный исследовательский университет; 050010 пр.Абай, 8, г.Алматы, Казахстан; e.mail: egizbaeva.g@bk.ru; <https://orcid.org/0000-0002-5917-7359>.